

НАПРЯМ 5. ПСИХОЛОГІЧНА СЛУЖБА НА ЗАХИСТІ ЗДОРОВ'Я: ДІЯЛЬНІСТЬ ПСИХОЛОГІВ ОСВІТНІХ ТА МЕДИЧНИХ УСТАНОВ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-631-0-19>

Косова А. В.

*практичний психолог II кваліфікаційної категорії
Дошкільного навчального закладу № 655
Управління освіти Дніпровської районної в місті Києві
державної адміністрації*

Красва О. А.

*кандидат психологічних наук,
практичний психолог I кваліфікаційної категорії,
незалежний дослідник*

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ХВИЛИНИ МОВЧАННЯ (ВШАНУВАННЯ) У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ КИЄВА

Тези представляють спробу вивчення стану імплементації хвилини мовчання (вшанування) у закладах дошкільної освіти Києва станом на кінець четвертого року повномасштабної війни. Науковий інтерес до заявленої теми базується на актуальній потребі дослідити вищезазначене явище в світлі законодавчих ініціатив МОН України, Департаменту освіти і науки виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації), Управління освіти Дніпровської районної в місті Києві державної адміністрації, як обов'язкової реалізації ідеї щоранкового впровадження хвилини мовчання в закладах освіти всіх рівнів (наказ від 01.12.2025) [3, 4, 6, 7].

Враховуючи, що в сучасному контексті зазначена проблема немає чітких дослідницьких шляхів та залишається нерозробленою, значний науковий інтерес викликають авторські підходи контексту імплементації хвилини мовчання (вшанування) у військовий час, що суттєво обтяжує здійснення педагогічної діяльності фахівцями.

Оскільки ми маємо справу із поняттям «хвилина мовчання» (ХМ), яке бере свій початок від періоду завершення другої світової війни та переважно майже восьмидесятирічного уживання під час колоніального минулого й пригнічення української Державності сусідньою

державою РФ, вважаємо за необхідне переорієнтувати сенс широко-вживаного поняття «хвилина мовчання», що власне актуалізує стан мовчання та деякою мірою певну психологічну безпорадність, на більш дотичну дефініцію «хвилина вшанування», в якості вербального репрезентанта чіткої закладеної стратегії-дії, спрямованої на вшанування пам'яті Героїв російсько-української війни, захисників Державності та української Нації.

Загальною метою дослідження є детальне вивчення особливостей імплементації хвилини мовчання (вшанування) (ХВ) у закладах дошкільної освіти.

В контексті вищезначеної мети застосовано авторську анкету, що включає дослідження стану імплементації хвилини вшанування у ЗДО міста Києва. Експертна оцінка здійснена на базі таких ЗДО Дніпровського району міста Києва: ЗДО №554, ЗДО №655, ЗДО №501, ЗДО №319, ЗДО №412 та ЗДО №381 у складі 39 вихователів.

Так, відповідно суб'єктивних оцінок, 66% фахівців переважно вдається впровадити ХВ (хвилину вшанування) у системну роботу, на противагу 44% вихователів, які зазначають *труднощі, пов'язані із віковими психологічними особливостями дошкільників*. 18% серед вказаних фахівців констатують *зовнішні труднощі, пов'язані із відсутністю опалення, наявністю обстрілів міста вночі, стресом війни тощо*.

Стосовно зміни емоційного стану дітей під час хвилини вшанування, амплітуда коливається від суму, прояву тривожності, плачу, рухової і вербальної активності, розгубленості до прояву спокою, зосередженості, серйозності, задумливості, поваги та залежить не лише від зовнішніх умов впливу на психіку дошкільника, психологічного стану вихователя, вікових особливостей дитини, але й власне перебігу процесу імплементації хвилини вшанування.

Так, трохи більше ніж половина вибірки (56%) *відзначає повагу, розуміння та умовне свідоме ставлення* серед поведінкових реакцій саме старших дошкільників під час впровадження. Майже половина вибірки (49% педагогів) *акцентує увагу на прояві переважно спокою та зосередженості, серйозності, задумливості* під час ХВ. Майже чверть фахівців (23%) *помічає сум, прояви тривожності, навіть плач* серед дошкільників.

Окремо 13% фахівців констатує у дітей, родичі яких служать у війську або загинули через війну, *прояв більшою мірою серйозності, розуміння сенсу хвилини вшанування, задумливості, суму, поваги: «Ті діти, у яких родичі служать, ставляться дуже серйозно, інші сприймають, як ритуал», «Є діти у яких загинув тато!! Діти сумують», «...Деякі дуже сильно, з повагою стоять на хвилині. Та виконують гімн.*

І як потім я з'ясувала, це діти, у яких рідні служать у війську», «Вони зразу всі підіймаються, праву руку кладуть в області серця, на лицьа деяких відчувається співпереживання, так як їх батьки зараз захищають нашу Державу», «Так. Зміни в емоційному стані. У деяких дітей виникає легка задумливість, особливо у тих, чиї родичі служать». Таким чином, як бачимо, дошкільники, рідні яких служать у війську та/або втратили близьких через війну, транлюють вищий рівень розуміння сенсу хвилини вшанування, проявляють задумливість під час впровадження, демонструють повагу та ініціативу у дотриманні (зі спостереження, діти старших груп самі стають у коло, виконують дії, без додаткових пояснень чи акценту на дотриманні) [с. 184–198, 1].

Важкість зрозуміння сенсу дійства, що проводиться, неможливість психологічно витримати в силу раннього віку та несформованість регуляторної функції психіки (*складність у розумінні дітьми сенсу хвилини вшанування та її витримка, відволікання дітей тощо*), проявлено серед незрілих у психологічному сенсі дошкільників (від 1 до 4 років) та дітей із особливими освітніми потребами (ООП), що опосередковано особливостями розвитку їх психіки [с. 142–143, 5; с. 123–125, 8]. Цей факт ще раз наголошує на необхідності врахування вікових психологічних особливості дітей дошкільного віку під час імплементації подібного роду заходів, які безперечно мають сакральний характер [с. 142–143, 5; с. 123–125, 8].

Окремо, старшим дошкільникам (5-6 років) легше витримати хвилину вшанування та саме вони виявляють вищий рівень розуміння її сенсу, транлюють своєю поведінкою повагу під час ХВ, у порівнянні з дітьми раннього та молодшого віку (1,5–4 роки).

Отримані емпіричні результати надали змогу викристалізувати *три тенденції оголошення хвилини вшанування*: перша вказує на своєчасне попередження дітей із метою психологічної підготовки, надання інструкції до дій, додаткове пояснення сенсу; друга унікає попередження, лише збирання дітей для проведення; третя орієнтована на допомогу зовнішнього стимулу (спеціального сигналу про початок (гучномовець, звук на телефоні, будильник)). Так, лише 10% педагогів дотримуються першої стратегії, 69% фахівців – другої та 21% – третьої. Назагал, лише чверть педагогів попередньо пояснює сенс проведення хвилини вшанування безпосередньо на початку запровадження.

З нашої точки зору, найбільш оптимальною є перша стратегія, яка надає можливість як психологічно підготуватися, так і певним чином сприйняти вербальну інформацію від фахівця, налаштуватися на важливість розуміння сенсу хвилини вшанування, на противагу автоматичному, заангажованому дійству, адже як відомо, будь-яка автоматично виконана дія не призводить до щирого розуміння процесу

із нею пов'язаного, нівелює сенс та сакральне значення події, закодваної у символізації хвилини вшанування.

Ми в свою чергу долучаємося до думки 49% вибірки стосовно: *важливості попереднього пояснення та прояснення сенсу хвилини вшанування, демонстрації вихователями невербальної підтримки дітям та «зразку поведінки» під час хвилини вшанування.* Так, зі спостереження, діти орієнтуються на погляд фахівця, наче намагаються переконатися чи правильно себе поведуть, або ж коли засмучені, очікують невербального схвалення; інколи фахівці можуть дивитися на дітей і кивати головою, іноді використовують вказівний палець, щоб звернути увагу; за умови щоденного пояснення важливості моменту вихователем перед хвилиною вшанування, діти стають більш зосередженими, проявляють серйозність та певну задумливість.

Таким чином, *перспективою подальших наукових досліджень є розкриття ефективного формату запровадження хвилини вшанування у закладах дошкільної освіти та оформлення оптимальних психологічних рекомендацій із психологічного супроводу хвилини вшанування.*

Список використаних джерел:

1. Косова А. В., Краєва О. А. Експертна оцінка психологічних особливостей соціальної, особистісної, діяльнісної ідентичності дошкільників. *Актуальні проблеми психології* : збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Том 14: Методологія і теорія психології. Київ – Ніжин. 2020. № 4. С. 184–198.

2. Косова А. В., Краєва О. А. Психологічна підтримка життєстійкості вихователів під час війни: практич. посіб. (електронний варіант), Київ, 2025. 231 с.

3. Наказ Департаменту освіти і науки виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) від 24.11.2025 № 063-7273.

4. Наказ Управління освіти Дніпровської районної в місті Києві державної адміністрації від 02.12.2025 №103/44-3715.

5. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ: Академвидав, 2008. 432 с.

6. Про загальнонаціональну хвилину мовчання: Лист Міністерства освіти і науки України від 22.08.2025 р. № 1/17500-25.

7. Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України: Указ Президента України від 16.03.2022 р. № 143/2022.

8. Сергієнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Вікова психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 376 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-631-0-20>

Парфенюк О. М.

аспірантка 3 року навчання

лабораторії психології навчання ім. І. О. Синиці

Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України

Науковий керівник: Маслюк А. М.,

доктор психологічних наук, доцент, головний науковий співробітник

лабораторії психології навчання ім. І. О. Синиці

Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ОСОБИСТОСТІ В ПАРАДИГМІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ШКОЛИ

У контексті сучасних суспільно-політичних трансформацій та тривалого впливу воєнного стану в Україні, категорія психологічної підтримки трансформується з індивідуального сервісу на фундаментальний елемент системи національної безпеки. Психологічна підтримка особистості постає як багатоаспектний феномен, що охоплює спектр теоретичних підходів та практичних втручань, спрямованих на збереження ментального здоров'я та мобілізацію внутрішнього потенціалу особистості. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю інтеграції світових стандартів допомоги з унікальним досвідом вітчизняної психологічної школи в умовах екстремальних викликів.

У сучасних умовах повномасштабної війни психологічна підтримка громадян України трансформується з вузькоспеціалізованої допомоги у фундаментальний елемент національної безпеки та соціальної стабільності. Цей феномен неможливо розглядати лише як реактивну відповідь на психотравмувальні події; він є складним, проактивним процесом, спрямованим на зміцнення психологічного благополуччя, розширення адаптаційних можливостей та розкриття внутрішнього потенціалу особистості. Психологічна підтримка виступає як динамічна система мобілізації внутрішніх і зовнішніх ресурсів, де суб'єкт, що